

I peatükk

KURITEOST OSAVÖTT JA KURITEOGA PUUTUMUSE MÕISTE NÕUKOGUDE KRIMINAALÕIGUSES

§ 1. Kuriteost osavött

Osavött on alati kahe või enama isiku kuriteolise käitumise ühendamise eriline vorm, mida iseloomustab rida objektiivseid ja subjektiivseid tunnuseid, mis oma kogumis tingivad muudel võrdsetel asjaoludel selle kuriteo ning üldreeglina ka kurjategija suurema ühiskonnaohtlikkuse kui sama kuriteo toimepanemise ühe isiku poolt.

Osavött kujutab endast kuriteo toimepanemise erilist vormi, kus kuriteo osalised, tegutsedes kooskõlastatult, jaotavad ülesanded ühe ja sama kuriteo toimepanemisel. Ülesannete jaotus kuriteo toimepanemiseks võib toimuda kas ainult eriosa koosseisu piires või ka nõnda, et üks või mitu osalist teostavad vahetult eriosa koosseisu, teised osalised panevad aga toime tegusid, mis on väljaspool eriosas ettenähtud koosseisu.

Allpool käsitletaksegi sellist osavõttu iseloomustavaid tunnuseid, kus vähemalt üks osaline — täideviija — paneb toime käitumise, mis on ette nähtud KrK eriosa koosseisus, teine osaline — kihutaja või kaasaitaja — paneb aga toime tegusid, mis ei ole ette nähtud KrK eriosa koosseisus. Sellist osavõtu vormi nimetatakse kriminaalõiguse teoorias osavõtuks sõna kitsamas mõttes.¹⁹

Osavött eeldab vähemalt kahte isikut, kelle teod on suunatud ühele ja samale objektile. Sellest ei või aga veel järeldada, et ühise kuriteo objekti esinemine on küllaldane osavõtuks. Mitme isiku poolt ühe ja sama kuriteo objekti kahjustamine või kahjustamise võimalus on ainult üks osavõttu iseloomustavaid tunnuseid.

Osavõtu mõisteks on vajalik teatud objektiivse ja subjektiivse seose olemasolu üksikute osaliste vahel.

Kuriteo osaliste vaheline objektiivne seos väljendub selles, et kõik osalised panevad toime ühe ja sama kuriteo, s. t. põhjustavad ühe ja sama tagajärje.

¹⁹ Vt. Советское уголовное право, Часть общая, Москва, 1952, lk. 291.

Kuriteost osavõtjate (kihutajate ja kaasaaitajate) vastutuseks on vajalik, et iga osavõtja tegu, ehkki see ei ole hõlmatud KrK eriosa koosseisust, oleks kausaalselt seotud täideviija poolt toimepandud kuriteoga või selle tagajärjega. Kui kuriteost osavõtja tegu ei ole kausaalses seoses täideviija poolt toimepandud kuriteoga, siis ta ei vastuta sellest kuriteost osavõtjana.²⁰

Käesoleva töö ülesandeks ei ole käsitleda üksikasjalikumalt kausaalse seose probleemi seoses osavõtuga. Töös lähtutakse seisukohast, et kausaalse seose olemasolu tunnustamiseks kuriteo osaliste tegude ja toimepandud kuriteo vahel piisab selle tuvastamisest, et iga osalise tegu oli üheks vajalikuks tingimuseks, ilma milleta poleks antud konkreetset kuritegu toime pandud, s. t., et iga kuriteo osalise tegu sellel või teisel määral, otseselt või kaudselt määras või kergendas kuriteolise resultaadi saabumist.²¹

Et osavõtu objektiivset külge iseloomustab ka kuriteo osaliste teatud käitumine, siis on vajalik peatuda nõukogude kriminaalõiguse teoorias vaieldaval küsimusel, kas kuriteost osavõtmine on võimalik ainult teatud teo vormis või ka tegevusetusega.

Nõukogude kriminaalõiguse teoorias on valitsev seisukoht, et kuriteost osavõtmine, nimelt kaasaaitamine on võimalik nii teo kui ka tegevusetusega.

Nii asub A. N. Trainin seisukohal, et kuivõrd kausaalse seose konstruksioon osavõtul jääb samaks mis kuriteo individuaalsel toimepanemisel, siis on paratamatult vaja järeldada, et osavõtja võib ka tegevusetusega tagajärje põhjustamisest osa võtta.²² Nimeetatud seisukoha illustreerimiseks toob A. N. Trainin mõned näited, kus tegevusetus moodustavat osavõtu.

Rööpaseadja eelneval kokkuleppel röövijatega jätab rööpad korraldamata, selleks et esile kutsuda rongiõnnetust ning kergendada röövimist; valvur kokkuleppel vargaga ei sule ladu jne.²³

Tõsi, nii rööpaseadja kui ka valvur peavad vastutama antud juhul kuriteost osavõtjatena. Nende käitumine moodustab aga osavõtu mitte sellepärast, et see avaldus tegevusetuses, vaid sellepärast, et nii rööpaseadja kui ka valvur andsid enne tegevusetust ja kuriteo täideviimist kurjategijatele lubaduse jääda passiivseks. Seda kurjategijale antud eelnevat lubadust kui tegu ei või aga jätta arvestamata, sest just viimane muudab rööpaseadja ja valvuri antud kuritegudest osavõtjaiks.

²⁰ Vt. Укрепление социалистической законности и юридическая наука, «Коммунист», 1956, № 11, lk. 21—22; samuti В. Николаев, Преодоление неправильных теорий в уголовном праве — важное условие укрепления социалистической законности, «Коммунист», 1956, № 14, lk. 54; А. А. Пионтковский, В. М. Чиквадзе, Укрепление социалистической законности и некоторые вопросы теории советского уголовного права и процесса, «Советское государство и право», 1956, № 4, lk. 29.

²¹ Vrd. А. Соловьев, Понятие соучастия по советскому уголовному праву и практика Верховного суда СССР, «Социалистическая законность», 1954, № 11, lk. 27.

²² Vt. А. Н. Трайнин, Учение о соучастии, lk. 76—77.

²³ Vt. *ibid.*

Samuti asuvad A. Solovjov²⁴ ja I. Sapožnikov²⁵ seisukohal, et kuriteole kaasaaitamine võib väljenduda ka tegevusetuses. Oma seisukoha õigsust argumenteerivad autorid NSV Liidu Ülemkohtu Kriminaal-asjade Kohtukolleegiumi määrusega Spiridonovi asjas.²⁶

Kolhoosi vilja valvurit Spiridonovit süüdistati selles, et tema astus kuritegelikesse sidemetesse samas asjas süüdi mõistetud Sidajevi, Jevdokimovi, Vassiljevi ja Šanauroviga ning lubas neil riisuda 1. ja 4. novembri ööl 1952. a. kokku 66 ts nisu. Osutatud kaasabi eest sai valvur 2000 rbl.

NSV Liidu Ülemkohus, tunnistades Spiridonovi riisumisest osavõtjaks, toonitab oma määruses seda, et „Spiridonov astus kuritegelikesse sidemetesse teiste süüdimõistetutega” ning eelneval kokkuleppel ei takistanud nisu riisumist. Järelikult tunnistas NSV Liidu Ülemkohus Spiridonovi riisumisest osavõtjaks sellepärast, et ta eelneva lubaduse tõttu jäi passiivseks ning ei takistanud riisumise toimepanemist. Selline eelnev lubadus ei ole aga enam tegevusetus, vaid juba konkreetne tegevus, tegu, mis ise kui niisugune on kausaalses seoses kuriteo täideviimisega.

Rääkides osavõtust tegevusetusega, vajab lahendamist küsimus, kas on vaadeldav kuriteost osavõtmisena tegevusetus ilma eelneva lubaduseta mitte takistada (*resp.* mitte teatada) kuriteo toimepanekut.

Nõukogude kriminaalõigus ei pane kodanikele-eraisikutele juriidilist kohustust takistada kuriteo toimepanemist teiste isikute poolt. Teatud tingimustel annab nõukogude kriminaalseadus küll kodanikele õiguse kaista end, teisi isikuid või nõukogude ühiskonda kuritegelike rünnete vastu kahju tekitamise teel ründajale. Kui asuda seisukohale, et iga eraisiku poolt teadlik kuriteo mittetakistamine, s. o. tegevusetus on vaadeldav juba sellest kuriteost osavõtmisena, siis tähendaks see seda, et iga kodanik on kohustatud ära hoidma kuriteo toimepanemist ning selline nõukogude kriminaalõiguse instituut, nagu hädakaitse, ei oleks enam isiku õiguseks, vaid juriidiliseks kohustuseks. See tähendaks juba iga nõukogude kodaniku võrdsustamist nende ametiisikutega, kelle ülesandeks on võidelda kuritegevusega. Ühtlasi paneksime sellega ka eraisikutele lisaks nende tavalisele tööle veel teatud ametiisikute kohustused, mille mittetäitmise kartuses tuleks neil alaliselt elada.

Kui igal kodanikul lasub üldine juriidiline kohustus ära hoida teiste isikute kuritegusid, siis pole kerge vältida ohtu, et mõned kodanikud võivad oma liigse agaruse tõttu asuda täitma nimetatud kohustust ka siis, kui selleks pole üldse eeldusi ja vajadust, kahjustades sel teel teiste kodanike seaduslikke õigusi ja huvisid. Igale

²⁴ Vt. A. Соловьев, *op. cit.*, lk. 27.

²⁵ Vt. И. Сапожников, *Субъективная сторона преступлений против социалистической собственности, «Социалистическая законность»*, 1954, № 8, lk. 11—12.

²⁶ Vt. «Судебная практика Верховного суда СССР», 1953, № 4, lk. 7—9.

kodanikule üldise kohustuse panemisega ära hoida kuritegusid võib kaasneda tegelikult õigusemõistmist teostavate organite normaalse tegevuse segamine või isegi takistamine. Näiteks kodanikud, selleks et vabaneda võimalikust vastutusest mittetakistamise eest, võivad pöörduda iga pisemagi kuriteo kahtluse korral informatsiooni vastavate organite poole, asjatult suurendades viimaste töö mahtu. On ilmne, et selline kord ei tagaks kuritegudega võitluse efektiivsust ning ei kindlustaks sotsialistlikku seaduslikkust. Seepärast tuleb õigeks lugeda nõukogude kriminaalõiguse järgi seisukoht, et kodanikud-eraisikud ei vastuta tegevuse puhul kunagi kuriteost osavõtjatena. Seaduses eriti ettenähtud juhtudel võivad kodanikud-eraisikud teiste isikute kuritegude puhul vastutada oma tegevuse eest ainult kui *delictum sui generis* eest.

Järgnevalt vaatleme küsimust, kas on õige kvalifitseerida osavõtuna nende isikute tegevusetust, kellel lasus oma teenistusliku seisundi tõttu kohustus ära hoida või takistada kuriteo toimepanemist, kuid kes seda ei täitnud, kusjuures neil ei olnud eelnevat kokkulepet kurjategijatega.

Nõukogude kriminaalõiguslikus kirjanduses asutakse õigesti seisukohal, et kui isik, kes oli kohustatud ära hoidma või takistama kuriteo toimepanekut, ei tee seda hooletuse või lohakuse tõttu, siis tema, ehkki objektiivselt loob oma tegevusetusega võimaluse kuriteo toimepanekuks, ei vastuta oma käitumise subjektiivse külje tõttu kuriteost osavõtjana. Sel juhul vastutab ametiisik ametialase kuriteo (§ 111) eest. Seega puudutab küsimus vaid ametiisiku sellist tegevusetust, kus ametiisik teadlikult, sealjuures ilma eelneva lubaduseta, ei takista kuriteo toimepanekut, ehkki oli kohustatud seda tegema.

Autorid, kes leiavad, et kuriteost osavõtmine on võimalik ka tegevusetusega, peavad silmas peamiselt sotsialistliku omandi riisumise võimaldajate käitumise kvalifitseerimist riisumisest osavõtmisena.²⁷ Sealjuures lähtutakse karistuspoliitilisest eesmärgist – tugevdada ametiisikute vastutust nende kuritegude mittetakistamise puhul, mille eest seaduses ettenähtud sanktsioon ületab tunduvalt ametialaste kuritegude sanktsiooni ülemmäära.

Selline ametiisikute tegevusetuse kvalifitseerimine kuriteost osavõtmisena ei ole aga õige. Ametiisik, võimaldades oma tegevusetusega teisel isikul kuriteo toimepanekut, rikub sellega spetsiaalset õiguslikku kohustust, s. t. paneb toime ametialase kuriteo. Spet-

²⁷ Nii märgib A. A. Piontkovski, et „kuriteole kaasaaitamine võib väljenduda ka isiku teadlikus tegevusetuses, kui temal oma teenistuse tõttu lasus spetsiaalne kohustus vastu tegutseda kuriteo toimepanemisele” (vt. A. A. П и о н т к о в с к и й, Вопросы общей части уголовного права в практике судебно-прокурорских органов, Москва, 1954, lk. 116). Nimetatud seisukohta on autor aga oma järgmises töös muutnud, märkides: „Osavõtmine eeldab alati aktiivset käitumist...” (vt. A. A. П и о н т к о в с к и й, В. Д. М е н ь ш а г и н, Курс советского уголовного права, Особенная часть, том I, Москва, 1955, lk. 483). Kuriteost osavõtmist tegevusetusega mõõnab ka M. Sargorodski (vt. tema „Вопросы общей части”, lk. 154).

siaalse õigusliku kohustuse mittetäitmine kui tegevusetus ei ole aga käsitletav kuriteost osavõtmisena. Vastasel korral tuleks ka ettevalmistatavast kuriteost mitteteatajaid eraisikuid võtta kriminaalvastutusele kuriteost osavõtjatena, sest ka nende käitumine seisneb spetsiaalse õigusliku kohustuse mittetäitmisel, s. o. tegevusetuses. Et kehtiv kriminaalseadusandlus (samuti ka kohtupraktika) ei vaatle aga ettevalmistatavast kuriteost mitteteatamist kui tegevusetust kuriteost osavõtmisena, vaid iseseisva kuriteona, siis pole õige sellest printsiipest loobuda ka kuriteo mittetakistamise puhul ja kvalifitseerida ametiisikute tegevusetust kuriteost osavõtmisena.

Vastupidisele seisukohale asumine oleks ebaõige paljudel juhtudel ka karistuspoliitilisest aspektist lähtudes. Käsitledes ametiisikut, kes oma tegevusetusega võimaldab kuriteo toimepanekut, sellest kuriteost osavõtjana, kergendaksime põhjendamatult tema vastutust nendel juhtudel, kui võimaldatava kuriteo eest ettenähtud sanktsioon on tunduvalt madalam ametialaste kuritegude (§§ 109, 111) eest ettenähtud sanktsioonist.

Õige ei ole ka G. R. Smolitski seisukoht, et kui ametiisiku tegevusetus leiab aset kuriteo toimepanemise soodustamise eesmärgil, siis on see mitte tegevusetus, vaid kuriteost osavõtmine.²⁸ G. R. Smolitski püüab õigustada ametiisiku tegevusetuse kvalifitseerimist osavõtuna sellepärast, et kuriteo toimepanemise soodustamise eesmärgi esinemisel ametiisiku tegevusetus kasvavat üle teoks. Selline argumentatsioon on aga sügavalt ekslik, sest ta lähtub ebaõigest eeldusest, et isiku sihid ja soovid määravad selle, kas üks ning seesama käitumine on vaadeldav ühtedes ja samades tingimustes teona või tegevusetusena.

Isikud, kelle kohustuseks on ära hoida või takistada kuritegude toimepanekut, vastutavad selle kohustuse mittetäitmise kui tegevusetuse eest mitte osavõtjatena, vaid ametialaste kuritegude toimepanijatena, sõltumata sellest, kas nendel isikutel oli eesmärgiks oma tegevusetusega osutada kaasabi kuriteo toimepanemisele või mitte.

KrK üldosas ettenähtud kuriteost osavõtmise (kihutamise ja kaasaaitamise) objektiivse külje moodustab ainult teatud aktiivne käitumine. See nähtub otseselt ka KrK § 17 antud kihutaja ja kaasaaitaja määratlustest: „Kihutajaiks loetakse isikuid, kes kallutasid kuritegu toime panema”. „Kallutamise” all tuleb mõista teises isikus teatud kuriteo toimepanemise otsustuse esilekutsumist. Ükskõik missugusel viisil kihutaja ka seda eesmärki saavutaks, peab ta selleks toime panema alati teatud tegusid. Tegevusetusega kihutada ei ole võimalik.

Samuti tunnustab KrK § 17 kaasaaitajaiks isikud, kes panid toime ainult teatud tegusid, s. o. „kes aitasid kaasa kuriteo teostamisele nõuannetega, juhustega, kuriteo toimepanemise vahendite muretsemisega ja takistuste kõrvaldamisega...” Seaduses loetle-

²⁸ Vt. G. R. Smolitski, Ametialased kuriteod, Tartu, 1946, lk. 23.

tud kaasaaitamise vormid on ammendavad ning nende laiendamine ei ole lubatud.

Kuriteost osavõtmiseks on objektiivse külje tunnuste kõrval vaja ka subjektiivse külje tunnuste esinemist. Isikut saab võtta kriminaalvastutusele kuriteost osavõtjana ainult siis, kui peale muude nõutavate tunnuste esinevad tema teos ka kõik osavõtu subjektiivse külje tunnused.

Osavõtt eeldab iga osalise tahtlikku tegu. Muude võrdsete tingimuste juures on kuriteo toimepanek osavõtuna ohtlikum kui ühe isiku poolt sama kuriteo toimepanek. Selline ühiskonnaohtlikkuse kasv on seletatav eelkõige sellega, et osavõtu puhul mitu isikut ühendavad ja kooskõlastavad oma tegevuse ning nii kooskõlastatult suunavad selle ühise kuriteolise eesmärgi realiseerimisele. Mitme isiku kooskõlastatud tegevus annab võimaluse konkreetsel juhul toime panna selliseid kuritegusid, mida üks isik ei ole suuteline toime panema. Kuriteo osaliste tegevuse koordineerimine eeldab aga ise juba mitme isiku tahtlikku koostegutsemist. Ettevaatamatu koostegutsemise korral ei saa olla koordineeritud tegevust, mis oleks seotud kuriteolise eesmärgi ühtsusega ning seepärast pole ka osavõttu.²⁹

Et osavõtt eeldab mitme isiku tahtlikku koostegutsemist, siis tõusetub küsimus, milles peab väljenduma koostegutsemisel osaliste-vaheline subjektiivne seos.

Valdav enamus autoreid nõukogude kriminaalõiguslikus kirjanduses asuvad seisukohal, et osavõtuks piisab nn. ühepoolsest subjektiivsest seosest, s. t. osavõtuks ei ole vaja kuriteo täideviija ja osavõtja vastastikust teadlikkust, vaid ainult seda, et kihutaja ja kaasaaitaja oleksid teadlikud täideviija tegevusest.³⁰

Osa autoreid, nagu A. Solovjov, M. Šargorodski jt. piirduvad nimetatud seisukoha põhistamisel vaid viitega kohtupraktikale, esitades selleks rea kaasusi NSV Liidu Ülemkohtu praktikast. Kahjuks ei too aga esitatud kaasused vaadeldavasse küsimusse selgust. Näited NSV Liidu Ülemkohtu praktikast kinnitavad vaid nõukogude juriidilises kirjanduses üldiselt tunnustatud seisukohta, mille järgi osavõtuks on vajalik, et kihutaja ja kaasaaitaja oleksid teadlikud nii enda ja täideviija käitumise vahelisest seosest kui ka selle käitumise kuriteolisest iseloomust. Ei A. Solovjov ega ka M. Šargorodski ei esita ühtegi kaasust selle kohta, kus oleks puudunud täideviija teadlikkus tema kuriteo seosest osavõtja tegudega ning kus NSV Liidu Ülemkohus oleks siiski tunnustanud osavõttu.

Mõned autorid, nagu A. N. Trainin jt. argumenteerivad sellega,

²⁹ Vt. В. Г. Безбородов, Вопросы соучастия в проекте УК СССР, Тезисы докладов теоретической конференции по вопросам проекта Уголовного Кодекса (февраль 1955), Ленинград, 1955, lk. 24.

³⁰ Vt. А. Н. Трайнин, Учение о соучастии, lk. 76; samuti А. Н. Трайнин, Состав преступления по советскому уголовному праву, Москва, 1951, lk. 292—293; А. Соловьев, op. cit., lk. 31 ja 34; М. Шаргородский, Вопросы общей части, lk. 139.

et kõigi osavõtjate vastastikuse teadlikkuse (заведомо сообщая) nõudmine jätvat väljapoole osavõtu piire suure hulga juhte, mis kaheldamatult oleval hõlmatud osavõtu mõistest ning väärivat karistamist.³¹

Oige. Osavõtuks vastastikuse teadlikkuse nõudmine võib jätta väljapoole osavõtu piire selliseid tegusid, mis oma iseloomult on kuriteolised. See ei tähenda aga veel seda, et need teod peavad jääma seetõttu üldse karistamata.

Nõukogude kriminaalõiguse teooria ja kohtupraktika asuvad seisukohal, et kui kuriteo täideviija tegutseb ettevaatamatult, kuriteole kihutaja ning kaasaaitaja aga tahtlikult, kasutades ära täideviija teadmatust oma kuriteolise eesmärgi saavutamiseks, siis sel juhul kihutaja ja kaasaaitaja vastutavad selle kuriteo vahendlike täideviijatena.³²

Tekib küsimus, kas sama ei kehti printsiihis ka neil juhtudel, kui kihutaja ja kaasaaitaja kasutavad ära oma kuriteoliseks eesmärgiks teise isiku (täideviija) tahtlikku käitumist, ilma et viimane oleks ise sellest teadlik. Osavõttu ei moodusta mitme isiku niisugune koostegutsemine sellepärast, et siin puudub osavõtu subjektiivseks küljeks vajalik minimaalne seos — kuriteo täideviija ning osavõtjate vastastikune teadlikkus. Kui täideviija, tegutsedes tahtlikult, ei ole teadlik teise isiku poolt temale kaasaaitamisest kuriteo toimepanemisel, siis ei ole õige rääkida ka nende isikute kooskõlastatud tegutsemisest, niisamuti nagu neil juhtudelgi, kui täideviija ja kaasaaitaja (*resp.* kihutaja) tegutsesid ettevaatamatult.

Isikud, kes kasutavad ära teise isiku tahtlikku tegu oma kuriteolise eesmärgi realiseerimiseks, võivad üldreeglina alati olla kindlamad oma eesmärgi realiseerimises kui teise isiku ettevaatamatu teo ärakasutajad. Kutsudes esile ja suunates oma kuriteolise eesmärgi realiseerimisele teise isiku tahtliku kuriteolise käitumise ilma selle isiku teadmata, saab kihutaja enda käsutusse mitte pimedada vahendi, vaid vahendi, mis teadlikult paneb toime tema poolt soovitud kuriteo. Selline kihutaja võib tegelikult olla väga rafineeritult maskeeritud oma kuriteo toimepanemise ning võib olla eriti ohtlik, mistõttu teda tuleb võtta vastutusele vastava kuriteo vahendliku täideviijana.

Kuigi esitatud seisukoht võib esile kutsuda vastuväiteid seoses nende kuritegudega, mis eeldavad erisubjekti või erisihhi olemasolu, ei õigusta see siiski printsiihis loobumist täideviija ja osavõtja vastastikuse teadlikkuse kui osavõtu minimaalse subjektiivse seose nõudest. Vastuväiteid esilekutsuvatel juhtudel ei puudu võimalus erandite tegemiseks nimetatud üldreeglit.

Lõpetades osavõtu käsitluse, võime kokku võttes märkida, et

³¹ Vt. А. Н. Трайнин, Учение о соучастии, lk. 74.

³² Vt. Советское уголовное право, Часть общая, Москва, 1952, lk. 192—193; samuti А. Н. Трайнин, *op. cit.*, lk. 111—112.

kuriteost osavõtu objektiivset külge iseloomustavad järgmised tunnused:

1) kahe või enama isiku selline koostegutsemine, milles kuriteole kihutaja või kaasaaitaja käitumist iseloomustab teatud teo (aktiivse käitumise) toimepanemine;

2) kausaalse seose esinemine kas iga osalise käitumise ja saabunud ühiskonnaohtliku tagajärje vahel, või kuriteost osavõtja teo ja täideviija kuriteolise käitumise vahel.

Kuriteost osavõtu subjektiivset külge iseloomustab iga osalise käitumise tahtlik iseloom ning kuriteo täideviija ja sellest osavõtja vastastikune teadlikkus nende koostegutsemisest ühe ja sama kuriteo toimepanemisel.

§ 2. Kuriteoga puutumuse mõiste

Sotsialistliku ühiskonna igakülgseks kaitseks kuritegude vastu nõuab kehtiv kriminaalseadusandlus kõigilt kodanikelt mitte ainult hoidumist seaduses ettenähtud kuritegude toimepanemisest või nendest osavõtmisest, vaid nõuab peale selle ka teatud ühiskonnakasulike tegude toimepanemist ja hoidumist ühiskonnaohtlikust käitumisest, kui see on teatud seoses kuritegude toimepanemisega teiste isikute poolt. Viimati märgitud nõuete rikkumine kodanike poolt soodustab kurjategijaid ning takistab sotsialistliku riigi võitlust kuritegevusega. Sellise käitumisena, mis ei ole kuriteost osavõtmine, kuid mis soodustab kurjategijaid ja takistab sotsialistliku riigi võitlust kuritegudega, vaadeldakse varjamist, mitteteatamist ja tavaliselt ka võimaldamist, mis kriminaalõiguse teoorias on tuntud ühise nimetuse all „kuriteoga puutumus”.³³

Et kehtiv kriminaalseadusandlus, samuti ka kohtupraktika ei tarvita terminit „kuriteoga puutumus”, siis tõusetub küsimus, kas on üldse põhjendatud ja vajalik kriminaalõiguse teoorias sellise üldmõiste nagu „kuriteoga puutumus” olemasolu. Kas kehtivas kriminaalseadusandluses on ette nähtud selline käitumine, mida võib mingi ühise tunnuse alusel hõlmata mõistega „kuriteoga puutumus?” Kui on, siis milline on see ühine tunnus?

Nõukogude juriidilises kirjanduses toonitatakse osavõtu mõiste vähest teoreetilist läbitöötatust. Samuti pole ka kuriteoga puutumuse mõiste leidnud vajalikul määral käsitlemist kriminaalõiguse teoorias. Tuleb kahetsusega märkida, et kuni käesoleva ajani pole nõukogude autorid trükkis avaldanud mitte ühtegi spetsiaalset monograafiat puutumuse küsimuses, samuti ka pikemat artiklit, mis nimetatud küsimust terviklikult valgustaks. Puutumuse üldmõiste läbitöötamatus ei või aga jätta kahjulikult mõjustamata nende

³³ Kriminaalõiguslikus kirjanduses on varjamist, mitteteatamist ja võimaldamist tähistatud ka terminiga „osavõtuga puutumus” — „прикосновенность к соучастию” (vt. päit. В. А. Станик, Уголовное право Польской Народной Республики (Основные положения), Москва, 1955, lk. 89).

autorite töid, kus käsitletakse peamiselt seoses teiste küsimustega ka puutumuse üksikuid liike ning püütakse neid eristada kuriteost osavõtmisest.

Puutumuse mõiste küsimuses võime jagada üksikute autorite vaated nõukogude kriminaalõiguslikus kirjanduses kahte rühma: 1) autorid,³⁴ kes piirduvad ainult puutumuse üksikute liikide käsitlusega, eitades kas kaudselt või otseselt puutumuse üldmõiste vajalikkust, 2) autorid³⁵, kes tunnustavad puutumuse instituudi olemasolu nõukogude kriminaalõiguses ning püüavad määratleda ka selle üldmõistet.

Küsimusele, kas nõukogude kriminaalõiguse teoorias on vaja sellist üldmõistet nagu „kuriteoga puutumus“, vastamiseks tuleb eelkõige lähtuda kehtivaist kriminaalseadustest.

Analüüsidest kehtivaid kriminaalseadusi näeme, et kõik kriminaalseadustes ettenähtud kuriteod võib jagada kahte rühma: ü h e d, mille koosseis on alati iseseisev ja sõltumatu teistest kuriteo koosseisudest, t e i s e d, mis on või võivad olla teatud seoses mõne teise kuriteo koosseisuga.

Esimese rühma kuritegude spetsiifika seisneb selles, et nende koosseisuks ei ole vajalik mõne teise isiku kuriteolise käitumise esinemist. Nii ei ole näiteks KrK §§ 58^{1a}, 59^{3v}, 59⁴, 59¹¹, 73¹, 74, 107, 142, 143 ettenähtud kuritegude olemasoluks vajalik mitte ühegi teise kuriteolise teo või tegevusetuse esinemist. On täiesti mõeldav teoreetiliselt, et seaduseandja võiks tühistada kõik KrK eriosa koosseisudes ettenähtud kuriteod ja jätta kehtima ainult

³⁴ Nii loobub M. Sargorodski puutumuse üldmõiste määratlusest ning ise loomustab vaid puutumuse üksikuid liike (vt. M. D. Шаргородский, Вина и наказание в советском уголовном праве, Москва, 1945, lk. 29—30; samuti vt. tema «Вопросы общей части», lk. 154 jj.). Puutumuse üldmõistet ei käsitla ka A. A. Gertsenzon (vt. tema Уголовное право, Часть общая, Учебное пособие для слушателей ВЮА, Москва, 1948, lk. 377).

Mitmed autorid, nagu R. A. Hrulinski-Burbo, M. Merkušev, P. Mišunin jt. eitavad otseselt puutumuse instituudi vajadust nõukogude kriminaalõiguses (vt. P. A. Хрулинский-Бурбо, Против института прикосновенности в теории советского уголовного права, «Ученые записки Саратовского Юридического Института им. Д. М. Курского», вып. 111, Саратов, 1952, lk. 169; Советское уголовное право, Учебник для юридических школ, Кафедры уголовного права 1-го Ленинградского Юридического Института, Москва, 1940, lk. 66; П. Мишунин, Институт прикосновенности к преступлению в советском уголовном праве, «Социалистическая законность», 1956, № 11, lk. 7 jj.).

³⁵ Puutumuse instituudi olemasolu ja selle üldmõiste vajalikkust nõukogude kriminaalõiguses tunnustavad kriminaalõiguse üldosa õpiku väljaanded (vt. Советское уголовное право, Часть общая, Москва, 1952, lk. 310; samuti Уголовное право, Общая часть, Москва, 1948, lk. 425; Kriminaalõigus, Üldosa, Tartu, 1941, lk. 261; Kriminaalõigus, Üldosa, Tartu, 1946, lk. 249); samuti I. Lartev (vt. И. Лартев, Соучастие по советскому уголовному праву, «Советская Юстиция», 1938, № 23—24, lk. 15); A. N. Trainin (vt. tema «Учение о соучастии», lk. 130); B. S. Utevski (vt. Труды первой научной сессии Всесоюзного Института Юридических Наук 27 января—3 февраля 1939, Москва, 1940, lk. 161); V. G. Smirnov (vt. Уголовная ответственность лиц, прикосновенных к преступлению, Тезисы докладов теоретической конференции по вопросам уголовного кодекса СССР (февраль 1955), Ленинград, 1955, lk. 14).

KrK § 58^{1a} ettenähtud kuriteo koosseisu. Sellele vaatamata säilitaks KrK § 58^{1a} ka siis oma kehtivuse ja rakendatavuse.

Teise rühma kuritegude juures on iseloomulik see, et nad eeldavad või võivad eeldada juba oma mõistelt mõne teise isiku kuriteo esinemist kas tegelikuna või võimalikuna. Selle rühma kuritegude hulka kuuluvad kuriteole kihutamine ja kaasaaitamine, mis on ette nähtud KrK üldosas³⁶, samuti terve rida KrK eriosa paragrahvides ettenähtud kuritegusid, näit. KrK paragrahvid 58^{1v}, 58^{1g}, 58¹², 59¹³, 72 lg. 2, 92, 95, 114, 117, 118, 164, 164-a jne.

Viimati märgitud kuritegude rühmas on ühtede kuritegude koosseisuks obligatoorne teise isiku kuriteo olemasolu kas tegelikuna või võimalikuna, näit. KrK §§ 58¹², 59¹³, 72 lg. 2, 164; teiste koosseisude olemasoluks aga, näit. KrK §§ 92, 95, 114 jne. teise isiku kuriteo esinemine ei ole obligatoorne. Nii on KrK § 59¹³ ettenähtud mitteteatamise koosseisuks obligatoorne teise isiku poolt teatud kuriteo ettevalmistamine või lõpuleviimine, KrK § 95 ettenähtud koosseis sisaldab aga ka selliseid tegusid, mis ei eelda teise isiku kuriteolise käitumise esinemist (näit. valetunnistus tsiviilprotsessis jne.).

Ühine kõigile teise rühma kuriteo koosseisudele on siiski see, et nad hõlmavad või võivad hõlmata käitumist, mis on teatud seoses teise isiku kuriteoga. Nimetatud seos teise isiku kuriteoga võib olla oma iseloomult mitmesugune. Nagu märkisime juba eespool, tunnustab kehtiv kriminaalseadusandlus sellistest tegudest ühe osa kuriteost osavõtmiseks. Peale selle jääb väljapoole kuriteost osavõtmise piire aga veel teisi ühiskonnaohtlikke tegusid või tegevusetust, mis nii või teisiti seonduvad teiste isikute kuritegudega ja mida seaduseandja tunnustab kriminaalõiguslikult karistatavaiks.

Viimati nimetatud ühiskonnaohtlik käitumine leiab oma õigusliku hinnangu mitmesugustes vormides. Seaduseandja loeb sellise käitumise mõnikord iseseisvaks kuriteoks, nähes seaduses ette vastavad kuriteo koosseisud (näit. mitteteatamine, varastatu teadvalt ostmine jne.). Mõnikord aga tunnustab seaduseandja sellise käitumise mingi teise kuriteo koosseisu elemendiks, kusjuures see koosseis hõlmab tavaliselt teise isiku kuriteoga seoses mitteolevat tegu või tegevusetust (näit. KrK § 136 lg. I ettenähtud kuritegu).

Asudes seisukohal, et kuriteost osavõtmine ei ole ainus kuriteoline käitumine, mis eeldab teise isiku kuriteo olemasolu kas tegelikuna või võimalikuna, võib tõusetuda küsimus, kuidas käsitleda kõiki neid kuriteolisi tegusid või tegevusetust, mis eeldavad küll teise isiku kuriteo olemasolu, kuid ei ole sellest kuriteost osavõtmiseks. Kas ei oleks õige neid kõiki paigutada ühise mõiste „kuriteoga puutumus” alla?

Selline küsimuse lahendus oleks iseenesest mõeldav, kuid mitte

³⁶ Sellest moodustavad erandi KrK eriosas ettenähtud kihutamine ja kaasaaitamine kui *delicta sui generis*.

õige. Silmas pidades nimetatud käitumise iseloomu ja arvestades kehtivat kriminaalseadusandlust, jääks selline avar puutumuse mõiste vaid teoreetiliseks üldistuseks, millel ei ole olulist praktilist väärtust. Selline puutumuse mõiste määrang hõlmaks iga teo või tegevusetuse, mis eeldab küll teise isiku kuriteo olemasolu, kuid mille ühiskonnaohtlikkus alati ei ole tingitud peamiselt seosest teise isiku kuriteoga, vaid eelkõige sellest, et antud käitumine kahjustab või võib kahjustada mõnda teist iseseisvat kriminaalõigusega kaitstud huvi. Viies aga puutumuse mõiste alla ka sellise teo või tegevusetuse, mille ühiskonnaohtlikkust ei määra eelkõige seos teise isiku kuriteoga, vaid muud asjaolud, raskendaksime selle teo või tegevusetuse ühiskondlik-poliitilise sisu avamist ning sellega ka tema õiget juriidilist kvalifitseerimist.

Kuriteoga puutumuse mõiste määratlemisel tuleb arvestada seda, et kehtiv kriminaalseadusandlus ei tunne ühtset puutumuse mõistet. Käitumine, mis vastab mõnele puutumusele omasele tunnusele, võib esineda mingi iseseisva kuriteo koosseisu elemendina. Seaduseandja, käsitledes sellist käitumist mõne teise iseseisva kuriteo koosseisu elemendina, võib näha tema ühiskonnaohtlikkuse määravat tunnust mitte seoses olemises teise isiku kuriteoga, vaid selles, et antud käitumine ise moodustab juba ründe mõnele teisele kriminaalõigusega kaitstud huvile.

Esitame selle kohta näite. KrK § 136 lg. 1 näeb ette tahtliku tapmise ühe kvalifitseeritud liigina tapmise teise raske kuriteo hõlbustamiseks või varjamiseks. Tahtliku tapmisena on kvalifitseeritav seega ka tapmine teise isiku poolt toimepandud kuriteo varjamiseks. Antud juhul vaatlleb seaduseandja teise isiku kuriteo varjamist tahtliku tapmise koosseisu elemendina. Ta ei pea aga määravaks selle käitumise ohtlikkuse hindamisel teise isiku kuriteo varjamist, vaid seda, et antud käitumine on suunatud inimese vastu. Viimasel on vaadeldava käitumise ohtlikkuse seisukohalt määrav tähtsus, mistõttu seaduseandja käsitlebki seda eluvastaste kuritegude hulgas.

Kuriteoga puutumusena on õige käsitleda seega mitte iga ühiskonnaohtlikku tegu või tegevusetust, mis on seoses teise isiku poolt toimepandud või toimepandava kuriteoga ning mis ei moodusta endast kuriteost osavõtmist. Kuriteoga puutumuse mõiste hõlmab ainult sellist teise isiku kuriteoga seoses toimepandud, kuid osavõtmisena mitte kvalifitseeritavat kuriteolist käitumist, mille ühiskonnaohtlikkuse seisukohalt on määrav tähendus teise isiku poolt toimepandaval või toimepandud kuriteol. Milline ühiskonnaohtlik tegu või tegevusetus vastab neile tunnustele, selle tuvastamiseks tuleb silmas pidada kehtivaid kriminaalseadusi ja nendes ettenähtud kuritegude ühiskondlik-poliitilist sisu.

Esitatud puutumuse mõiste käsitlest lähtudes tuleb õigeks pidada nende autorite seisukohta, kes vaatlevad puutumusena keh-

tiva kriminaalõiguse järgi ainult varjamist ja mitteteatamist, jättes puutumuse mõistest väljapoole nn. võimaldamise.³⁷

Varjamiseks nimetatakse nõukogude kriminaalõiguses kuriteo või kurjategija varjamist eesmärgiga takistada kuriteo avastamist või vältida kurjategija karistamist.

Mitteteatamise all mõistetakse nõukogude kriminaalõiguses kindlasti teada olevast ettevalmistatavast või toimepannud kuriteost vastavatele organitele teatamata jätmist.

Varjamise ja mitteteatamise tunnustamist puutumuse liikideks kinnitab kehtiv kriminaalseadusandlus, mis loeb varjamise ja mitteteatamise ühiskonnaohtlikkuse hindamisel määravaks eelkõige ja peamiselt nende kuritegude ühiskonnaohtlikkust, mida varjatakse või mille ettevalmistamisest või toimepanemisest ei teatata võimuorganitele.

Varjamise osas nähtub see otseselt KrK § 17, mis võrrutab varjamise vastutuselt kaasaitamisega.

Mitteteatamise puhul nähtub see juba mitteteatamist reguleerivate normide kohast kriminaalseaduses. Nagu teada, on mitteteatamist käsitlevad normid paigutatud KrK eriosa samadesse peatükkidesse, kus on ette nähtud ka vastavad kuriteod, milledest mitteteatamine on karistatav. Nii on kontrrevolutsioonilistest kuritegudest mitteteatamine ette nähtud kontrrevolutsiooniliste kuritegude hulgas (§ 58¹²), eriti ohtlikest valitsemiskorravastastest kuritegudest mitteteatamine on ette nähtud samade kuritegude peatükis (§ 59¹³); NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 4. juuni 1947. a. seadluses on mitteteatamist käsitlevad normid isegi ühes ja samas seadluses vastavaid kuritegusid ettenägevate normidega.

Samuti sõltub mitteteatamise eest ettenähtud karistuse raskus eelkõige nende kuritegude raskusest, millest mitteteatamine on karistatav. Nii on näiteks kontrrevolutsioonilistest kuritegudest mitteteatamise eest ette nähtud raskem karistus kui eriti ohtlikest valitsemiskorravastastest kuritegudest mitteteatamise eest jne.

Lõpuks tuleb märkida, et isegi sõltumata sellest, kuidas seaduseandja on konstrueerinud vastutuse varjamise ja mitteteatamise eest, tunnustatakse viimati esitatud printsiipi üldreeglina kõigis kriminaalkoodeksites. Näiteks nendes kriminaalkoodeksites, kus kuriteo varjamine ja mitteteatamine ongi paigutatud õigusemõistmise vastu suunatud kuritegude peatükki, on üldreeglina varjamise ja mitteteatamise eest vastutuse diferentseerimisel võetud siiski aluseks peamiselt nende kuritegude ohtlikkus, milliseid kuritegusid varjatakse või milliseist ei teatata.

Et nõukogude kriminaalõiguslikus kirjanduses on käsitletud puutumuse liigina ka nn. võimaldamist (попустительство)³⁸, siis peatume viimase juures üksikasjalikumalt.

³⁷ Vt. А. Н. Трайнин, Учение о соучастии, lk. 131; samuti М. Шаргородский, Вопросы общей части, lk. 154.

³⁸ Vt. Советское уголовное право, Часть общая, Москва, 1952, lk. 310, 312—313; samuti Уголовное право, Общая часть, Москва, 1948, lk. 425;

Võimaldamise olemuse selgitamine on nõukogude kriminaalõiguse teoorias üks raskemaid ja seni veel lahendamata probleeme. Kõigepealt tekib küsimus, missugust käitumist võiks üldse lugeda võimaldamiseks.

Kriminaalõiguse üldosa õpikutes kõrgematele õppeasutustele asutakse seisukohal, et „võimaldamine on kuriteo toimepanemise (minu sõnenduses — E. R.) mittetakistamine nendel juhtudel, kui antud isik võis takistada või võtta tarvitusele neid või teisi abinõusid kuriteo ärahoidmiseks”.³⁹

Samuti mõistab ka A. N. Trainin võimaldamise all ainult kuriteo toimepanemise mittetakistamist.⁴⁰

Erineval seisukohal on V. G. Smirnov. Ta väidab, et võimaldamine on üldse mingi ühiskonnaohtliku käitumise mittetakistamine. Pidades eristama kahte võimaldamise liiki: 1) teise isiku kuriteo toimepanemise võimaldamist ja 2) selle kuriteo varjamise võimaldamist. Esimene kujutavat endast kuriteost osavõtmist, teine aga puutumuse üht liiki.⁴¹

G. Aleksandrov vaatleb võimaldamisena igasugust ametiisiku tahtlikku tegu, mis loob tingimusi kuriteo toimepanemiseks.⁴²

Erinevalt G. Aleksandrovist asuvad S. I. Tihhenko ja A. Vassiljev seisukohal, et võimaldamine hõlmab mitte ainult ametiisikute tahtlikku, vaid ka ettevaatamatut kuriteolist tegevust.⁴³

Võrdlemisi avaralt tõlgendab võimaldamist T. L. Sergejeva, kes tunnistab võimaldamiseks ka ametiisikute selliseid tegusid, mis soodustavad väljaspool ametiisiku tegevusfääri toimepandud kuriteo läbi saadu realiseerimist.⁴⁴

Samuti on nõukogude juriidilises kirjanduses tähistatud terminiga „võimaldamine” ka selliseid ametiisikute tegusid, mis oma olemuselt on kuriteost osavõtmiseks.⁴⁵

Autorid, kes tunnustavad võimaldamise puutumuse üheks liikiks, käsitlevad võimaldamisena tavaliselt mitte igasuguste tingi-

В. Г. Смирнов, Уголовная ответственность лиц, прикосновенных к преступлению, Тезисы докладов теоретической конференции по вопросам проекта Уголовного Кодекса СССР (февраль 1955), Ленинград, 1955, lk. 14 jj.

³⁹ Советское уголовное право, Часть общая, Москва, 1952, lk. 312; vt. ka Уголовное право, Общая часть, Москва, 1948, lk. 427.

⁴⁰ Vt. A. N. Трайнин, Учение о соучастии, lk. 132.

⁴¹ Vt. В. Г. Смирнов, op. cit., lk. 16--18.

⁴² Vt. Г. Александров, Ответственность недоносителей по указам Президиума Верховного Совета СССР от 4 июня 1947 г., «Социалистическая законность», 1950, № 7, lk. 32.

⁴³ Vt. С. И. Тихенко, Советское уголовное право, Часть особенная, Лекции, выпуск 1, Издат. Киевского Университета, 1951, lk. 54; А. Васильев, Ответственность недоносителей по указам Президиума Верховного Совета СССР от 4 июня 1947 г., «Социалистическая законность», 1950, № 11, lk. 11.

⁴⁴ Vt. Т. Л. Сергеева, Уголовно-правовая охрана социалистической собственности в СССР, Москва, 1954, lk. 120.

⁴⁵ Vt. Б. С. Утевский, З. А. Вышинская, Практика применения законодательства по борьбе с хищениями социалистического имущества, Москва, 1954, lk. 59--60.

müste loomist kuritegude toimepanemiseks, vaid ametiisikute poolt teiste isikute konkreetsete kuritegude tahtlikku mitte-takistamist. „Võimaldaja”, kirjutab B. S. Utevski, „tegutseb tahtlikult: ta on teadlik, et pannakse toime kuritegu, ta teab, et tema on kohustatud oma teenistusliku seisundi tõttu võtma tarvitusele abinõusid selle kuriteo ärahoidmiseks, kuid teadlikult, tahtlikult ei võta selliseid abinõusid tarvitusele.”⁴⁶

Käitumise tahtlik iseloom ja seos teise isiku konkreetse kuriteoga on nii osavõtja kui ka puutuja kuriteolist käitumist iseloomustavaks tunnuseks nõukogude kriminaalõiguses. Seepärast võimaldamise kui puutumuse ühe liigiga ei saagi olla tegemist neil juhtudel, kui ametiisik loob üldse tingimusi kuritegude toimepanemiseks. Näeme, et kuriteoga puutumuseks saaks lugeda ainult osa käitumisest, mida kriminaalõiguse teooria tunneb võimaldamisena.

Tõusetub aga paratamatult küsimus, milline praktiline tähtsus oleks sellisel võimaldamise (puutumuse liigi) konstruktsioonil. Autorid, kes püüavad konstrueerida võimaldamist kui puutumuse ühte liiki ning seda eristada tingimuste loomisest üldse kuritegude toimepanemiseks, lähtuvad eelkõige vajadusest individualiseerida ametiisikute vastutust. Ametiisik, kes võimaldab oma tegevusega konkreetset kuritegu toime panna, olevat enam ohtlik kui ametialase kuriteo toimepanija üldse ning väärivat ka raskemat karistust.⁴⁷

Selline argumentatsioon ei ole aga küllalt veenev. Tekib küsimus, kas tingimuste loomine ükskõik millise kuriteo toimepanemiseks ei oma nimetatud seisukohast vaadelduna sama tähtsust või veel suurematki. Kas ka selliseid võimaldajaid ei tuleks karistada sama raskelt kui nn. võimaldajaid-puutujaid? Sel juhul poleks võimaldamisel kui puutumuse ühel liigil enam olulist praktilist tähtsust.

Vastuväiteid kutsub esile ka seisukoht, et ametiisiku-võimaldaja suurem ühiskonnaohtlikkus on seletatav sellega, et ta ei ründa mitte ainult teenistuse huviseid, vaid eelkõige sedasama objekti, mida ründab tema poolt võimaldatud kuritegu. Selline argumentatsioon on vähe põhjendatud ning vastuolus kehtiva kriminaalseadusandlusega. On küll õige, et selline võimaldamine võib olla suunatud ka võimaldatava kuriteo objekti vastu. Seaduseandja ei omista aga kehtiva kriminaalõiguse järgi määravat tähtsust mitte viimasele, vaid sellele, et ametiisik-võimaldaja rikub eelkõige oma teenistuslikku kohustust, mille eest vastutus on ette nähtud K r K ametialaste kuritegude peatükis.

⁴⁶ Б. С. Утевский, Общее учение о должностных преступлениях, Москва, 1948, lk. 285.

⁴⁷ Vt. М. М. Исаев, Основные проблемы советского уголовного права, «Советское право в период Великой Отечественной войны», ч. II, Москва, 1948, lk. 24.

Kehtivas kriminaalkoodeksis ei ole spetsiaalset normi, mis sätikis ainult ametiisikute vastutuse kuriteo toimepanemise võimaldamise eest. KrK § 111-a näeb ette vastutuse vale-kooperatiivide edaspidise tegevuse võimaldamise eest. Kõigi teiste kuritegude toimepanemise võimaldamine on täielikult hõlmatud ametialaste kuritegude — võimu või teenistusliku seisundi kuritarvituse ja võimu tegevusetuse koosseisudest. Järelikult, võimaldamise käsitlus puutumuse ühe liigina on vastuolus kehtiva kriminaalseadusandlusega.

Nagu nägime eespool, on kuriteoga puutumusena käsitletav ainult selline kuriteoline käitumine, mille ühiskonnaohtlikkuse seisukohalt on määrav tähendus selle käitumise seosel teise isiku kuriteoga. Nimetatud tunnus on ühine nii puutumusele kui ka kuriteost osavõtmisele. Peale selle ühise on kuriteoga puutumusele ja kuriteost osavõtmisele iseloomulikud ka spetsiifilised tunnused, mis iseloomustavad puutujate ja osavõtjate käitumise seoste erinevusi teise isiku kuriteoga. Et need erinevused määravad eelkõige ka vastava käitumise erineva ühiskonnaohtlikkuse, siis on juba karistuspoliitilistel kaalutlustel vajalik tuvastada need tunnused, mille järgi kuriteoga puutujate käitumine on eristatav kuriteost osavõtmisest.

Varjamine ei ole kuriteo toimepanemisega kausaalses seoses, sest see pannakse toime ajaliselts pärast seda tegu ennast.⁴⁸ Varjamine järgneb ajaliselts kuriteo toimepanemisele ning seepärast ei saa olla viimasega kausaalses seoses. Kuriteo toimepanemine, eelnedes varjamisele, on ise viimasega põhjuse-tagajärje vahekorras, kuid sellest ei järeldu veel, et ka varjamine on varjatava kuriteo toimepanemise põhjuseks. Kuriteo või kurjategija varjamine võib olla teatud juhtudel küll kausaalses seoses mõne teise kuriteo toimepanemisega sama isiku poolt tulevikus, kuid siin on tegemist juba mõne teise kuriteoga (seega juba uue nähtusega), mida ei või samastada varjatava kuriteoga, mis igal juhul ajaliselts eelneb varjamisele.

Seega tuleb kokku võttes märkida, et varjamise ja kuriteost osavõtmise ühiseks tunnuseks on teatud aktiivse käitumise esinemine; neid eristavaks tunnuseks aga kausaalse seose olemasolu või mitteolemasolu nende tegude ja täideviija poolt toimepandud kuriteo vahel. Kuriteost osavõtja tegu on alati kausaalses seoses täideviija poolt toimepandud kuriteoga. Varjaja tegu leiab aset pärast kuriteo toimepanemist ning ei tingi kausaalselt selle kuriteo toimepanemist, küll aga on ise sellest tingitud.

⁴⁸ Siin ei peeta silmas selliseid varjaja tegusid, mis on ette lubatud kurjategijale enne kuriteo toimepanemist. Neil juhtudel ettelubamine, eelnedes ajaliselts kuriteo toimepanemisele, on ise kui niisugune kausaalses seoses kuriteo toimepanemisega ning seepärast on ettelubatud varjamine kuriteost osavõtmiseks.

Kuigi VNFSV ja enamjagu teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksid erinevalt Ukraina ja Gruusia kriminaalkoodekseist ei tee vahet kuriteo toimepanemisele kaasaaitamise ja kuriteo varjamise karistatavuse vahel, on sellel eristamisel siiski mitte ainult teoreetiline, vaid ka praktiline tähtsus. Kuriteo varjajate võrrutamine vastutuselt kuriteost osavõtjatega tähendab selle mitteametamist, et varjamine kui puutumuse üks liik on üldreeglina vähem-ohklik kui kuriteost osavõtmine.⁴⁹

Mitteteatamine kui kuriteoga puutumuse liik on alati isiku konkreetne tegevusetus, mis väljendub kindlasti teadaolevast ettevalmistatavast või toimepandud kuriteost vastavatele organitele teatamata jätmises. Et toimepandud kuriteost mitteteatamine leiab alati aset pärast kuriteo lõpuleviimist, siis ei ole mitteteataja tegevusetus kausaalses seoses selle kuriteo lõpuleviimisega. Ettevalmistatavast kuriteost mitteteatamine võib olla küll kausaalses seoses selle kuriteo lõpuleviimisega, kuid ta väljendub alati tegevusetuses ning ei ole seepärast kuriteost osavõtmiseks.

Seega mitteteatamist tuleb eristada kuriteost osavõtmisest eelkõige selle järgi, millises vormis avaldub isiku käitumine: kas teos või tegevusetuses. Kuriteost osavõtmisena on käsitletav isiku niisugune käitumine, mis väljendub teatud tegude toimepanemises, mis on kausaalses seoses kuriteo täideviimisega. Mitteteatamisena on käsitletav isiku niisugune käitumine, mis väljendub teatud tegevusetuses, kusjuures see tegevusetus võib olla ning ka mitte olla kausaalses seoses kuriteo täideviimisega, sest kehtiva kriminaalõiguse järgi ei ole kausaalne seos mitteteatamise koosseisu tunnuseks.

Ülalkäsitletust nähtub, et kuriteoga puutumust tuleb eristada kuriteost osavõtmisest peamiselt objektiivse külje tunnuste alusel.

Kuriteost osavõtmine on isiku teatud aktiivne käitumine — tegu, mis on kausaalses seoses täideviija poolt toimepandud kuriteoga.

Kuriteoga puutumusena nõukogude kriminaalõiguses on käsitletav isiku selline tegu või tegevusetus, mille ühiskonnaohklik iseloom tuleneb eelkõige ja peamiselt selle teo või tegevusetuse seosest teise isiku kuriteoga, sealjuures aga puudub isiku käitumisel kas aktiivne iseloom või kausaalne seos teise isiku kuriteoga, või mõlemad nendest tunnustest.

Lõpetades kuriteoga puutumuse mõiste käsitluse, võib kokku võttes märkida, et puutumuse mõiste kujutab endast teoreetilist üldistust kriminaalseadustes ettenähtud, teatud ühiste tunnus-

⁴⁹ Nimetatud seisukohta väljendati juba VNFSV Olemkohtu Kriminaalkasatsiooni Kolleegiumi 24. novembri 1926. a. instruktiivkirjas (vt. Сборник действующих разъяснений Верховного суда РСФСР, Москва, 1930, lk. 232).

tele vastavaist tegudest ning tegevusetusest. Tal on teatud teoreetiline ja praktiline tähtsus.

Asudes seisukohal, et kuriteoga puutumusena on käsitletav selline teise isiku kuriteoga seoses olev, kuid osavõtuna mittekvalifitseeritav käitumine, mille ühiskonnaohtlikkus sõltub peamiselt teise isiku kuriteo ohtlikkusest, võime õigemini tunnetada ka kriminaal-seaduses ettenähtud puutumuse liikide — varjamise ja mitteteatamise ühiskondlik-poliitilist sisu ning anda nendele õige juriidiline hinnang.